

ПУБЛІЧНІСТЬ ЯК ЗАТРЕБУВАНА ПРАВОВА МАТРИЦЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Людмила Анатоліївна ВАСИЛЬЄВА,

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри права Національного
аерокосмічного університету
імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Публічність є основною складовою правової реальності, яка цілковито орієнтується на правові цінності всього суспільства в єдності з життям кожної окремої людини. Їх неможливо розділити: життя суспільства – це життя його членів, а індивід може одержати можливості для людського життя лише завдяки суспільству, саме суспільство робить людину людиною. Відповідно і для права найвищою цінністю є зберегти суспільство та життя кожного її члена, причому значення останнього постійно посилюється саме завдяки публічності. Але сучасна публічність – це надто багатовимірний феномен, і якщо говорити про його форму й зміст в сучасному суспільстві, першочерговими питаннями будуть місце та роль людини на окремому історичному етапі та перехід до моделі громадянського суспільства.

В античному світі людина постає, насамперед, безособистісною, несуб'єктивною, статичною, узгодженою з общиною істотою, для Середньовіччя – це поєднання тіла як «тілесного сосуду» для «нетлінної душі», в епоху Відродження – це втілення фізичної сили, чуттєвості, аристократичної краси величного, вольового індивіда. У буржуазну епоху людина постає як «тіло ролі, що виражає вимоги конкурентного, ринкового суспільства як його маріонетка. У просторі постмодернізму людина – артефакт, що займає свій культурний простір поряд з іншими фізичними об'єктами, індустрією виробництва і тиражуванням соматичних симулякрів та іміджів тіла» [1, с. 3].

Ю. Габермас, розмежовуючи поняття публічності й публічної сфери, вважав, що публічна сфера має бути простим, доступним для громадян «місце», в якому має формуватися громадська думка, яка з одного боку є думкою окремих громадян, які збираються для обговорення завдань, цілей суспільного значення, з другого – тих, хто прагне захистити свої першочергово економічні (пізніше політичні) інтереси [2]. Дослідник вважає, що про формування історичної локалізації публічної сфери можна говорити, починаючи лише з кінця XVIII століття. Коли нова буржуазна публічність, що вибудувалась на ліберальних економічних відносинах і вільному обігу праці й капіталу, виникає як відповідь на вимоги окремих соціальних лідерів, що мали приватну власність, а отже, і спільно-публічні інтереси. Тут прихильники громадянського суспільства саме за допомогою публічної сфери мали можливість заявляти про свої соціально-економічні інтереси перед державою, формувати відкриту громадську думку через дебати. Такі раціональні обговорення, аргументовані публічні промови мали проходити від загальних правил толерантної комунікації, обов'язково

включати факт досягнення згоди – консенсусу й використання теорії правильного рішення. За Ю. Габермасом саме публічна сфера – це сфера соціального життя, у якій формується консолідуюча громадська думка. Вона вимагає від усіх охочих неупередженого й незацікавленого в особистісній мотивації неагресивного публічного діалогу.

В свою чергу Х. Арндт ототожнює публічне саме з соціальним середовищем, у якому може відбуватися відкрита взаємодія. Для неї публічність, по-перше, це все, що постає перед загальністю, що для будь-кого видиме й привселюдне, й завжди супроводжується максимальною відкритістю. Це все, що є взагалі, і що можуть сприймати інші. Це те, що є частиною внутрішнього людського світу. По-друге, публічне, за Х. Арндт, означає загальний світ, що створений фізично, тобто людськими руками. Публічність стає збірним поняттям для всього, що відбувається між людьми, що відчутне для всіх і виступає на передній план у створенні соціального середовища. Дослідниця стверджувала, що, «говорячи й діючи, люди активно відрізняють себе один від одного... вони – модуси, у яких розкриває себе сама людяність» [3, с. 229]. Саме таку публічну унікальність Х. Арндт пов'язує з вчинком, відповідальністю й правом.

Звертаючись до сутності сучасної публічності необхідно пригадати стародавній Рим, де основними сферами спорадичних форм прояву публічності були саме політика й право. Порівняно з античною демагогією, публічний дискурс Давнього Риму характеризувався професіоналізацією його суб'єктів, активним використанням можливостей писемної фіксації інформації, протоколюванням й архівуванням виступів ораторів, значно багатшою методичною базою: правила, норми побудова промови, дидактичні вправи, засоби підготовки й практики оратора були добре розроблені й активно використовувалися. Публічний дискурс античності – єдиний феномен у суб'єктному, функціональному й інституціональному аспектах [4, с. 38].

Розподіл публічних повноважень змінюється в часи Середньовіччя – у «феодалний період». Правитель стає єдиною «публікою» без суспільних і приватних інститутів. Публічний дискурс Середньовіччя – це життя в слові, що об'єднало сакральний, дивовижний початок із земним повсякденним досвідом та здоровим глуздом. Середньовічне слово освячувало соціальні повсякденні практики й давало можливість краще осмислювати християнську доктрину (Августин Блаженний). Середньовіччя збагачує публічний дискурс візуалістикою й символічним уявленням, надаючи первинним сакральним комунікативним формам (церковній проповіді, хорovому співу, книгоперепису) статусу самостійних публічних форм.

Усе змінюється на початку XVIII століття з появою концепцій видатних на той час науковців – Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.Ж. Руссо. Ідеї вільності, рівності людей-громадян, як концепцій ліберальної демократії визначають вже перевагу особистості над суспільством. Саме ці ідеї формують людину публічну Нового часу, стаючи тією рушійною силою, що ніколи й нічого не залишає в своєму цілісному й традиційному стані. Динаміку публічного дискурсу Європи в епоху Відродження і перших століть Нового часу визначають дві групи факторів. Першу групу складають соціально-політичні трансформації, у яких відбито тенденцію до деструкції

феодалізму й формування буржуазної соціальної системи. Саме в цю епоху в Старому Світі остаточно інституалізується громадянське суспільство, демаркуються принципові межі між суспільним і державним просторами. Друга група факторів пов'язана з винаходом книгодрукування. До кінця XV століття технологія друкування з використанням рухомого друкарського шрифту поширилась по всій Європі, завдяки чому значно інтенсифікувався процес тиражування текстів. Саме вони стали одним із основних джерел формування громадської думки. З кінця XVIII й до середини XX століття формується так звана новітня буржуазна публічність, повністю залежна від тих соціально-політичних віянь, що панують у революційному дусі епохи через нові ліберально-економічні відносини й вільний обіг праці та капіталу. Саме в такому середовищі формується перше уявлення щодо ідей громадянського суспільства, де його представники саме за допомогою окремих публічних форм особистої демонстрації, не через владу й насильство, а через авторитет і право мали можливість заявляти про свої інтереси перед державою, суспільством, формуючи відкритість своїх поглядів.

Сучасну публічність потрібно розглядати як семіозис права та процесу, у якому реальність функціонує як система знаків: правові норми, суб'єкт права, правова поведінка, правова реальність, де правові норми вказують на щось (зі середовища правової реальності) для когось (соціального суб'єкта), який, інтерпретуючи отриману інформацію, певним чином має діяти, посилаючись на певні форми правової поведінки й етики. Асеміозис права та процесу представлення в повній мірі потребує затребуваної автентичної публічності, що може формуватися лише в умовах громадського суспільства й толерантної свідомості сучасної людини.

Список використаних джерел:

1. Газнюк А. М. Соматичне буття персонального світу особистості : монографія. Харків : ХДАФК, 2003. 356 с.
2. Habermas J. Further Reflectionsonthe Public Sphere. *Habermasand the Public Sphere : Studies in contemporary German social thought/ Calhoun Craig (ed.)*. Cambridge, MA : MITPress, 1992. Pp. 359–402.
3. Арндт Х. Vita Activia, или О деятельной жизни / пер. с нем. и англ. В. В. Бибихина ; под ред. Д. М. Носова. СПб. : Алетейя, 2000. 437 с.
4. Волковинська В. О. «Відкритість» у соціальному просторі: щодо проблеми окреслення феноменів «публічність» і «приватність»: результати досліджень, проведених за грантом Президента України за конкурсним проектом Державного фонду фундаментальних досліджень. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. № 14. С. 19–22.
5. Vasylieva L. A. Comprehension Of The Phenomenon Of Public Communication *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*. Vienna : «EstWest» Association foradvanced Studiesand Higher Education GmbH, 2016. No 5–6. Pp. 42–45.